

Print ISSN: 2251-6654
Online ISSN: 2588-3542

Journal of Family Counseling and Psychotherapy

Volume 13, Issue 2 – Serial Number 36, March 2024

 doi.org/10.22034/fcp.2024.139384.2170

Providing a psychological educational model for children of divorce to reduce new social harms

Received: 2023-07-12

Accepted: 2024-02-23

Chiman Mustafapour

PhD. student, Department of Psychology, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran.

Parviz Karimisani*

Associate Professor, Department of Psychology and Counseling, Shabestar Branch, Islamic Azad University, Shabestar, Iran. karimisani@iau.ac.ir

Asadollah Vaisi

Assistant Professor, Department of Family Counseling, Tehran Branch, Payam Noor University, Tehran, Iran.

Abstract

Background: Today, families in every society suffer from many damages, one of which is divorce. **Objective:** The purpose of this research was to provide a psychological educational model for children of divorce to reduce new social harms. **Method:** In terms of purpose, the research was fundamental-applied, and in terms of the type of data, it was of the hybrid type (ultracomposition and theme analysis). It should be noted that the research method was based on the qualitative part of thematic analysis. In order to systematically review the emerging social harms from 2000 to 2022 through science databases, 25 professors of the university were selected in the qualitative section by snowball method and at the limit of theoretical saturation. In the present study, semi-structured interviews were used in the interview stage with academic experts and parents of divorce to design the protocol. Validity criteria (Guba & Lincoln, 1994) were used to evaluate the designed protocol, and the reliability coefficient between codings was used to calculate reliability. **Findings:** Based on the findings, 77 sub-components (open code) and 14 components (central code) were extracted in the form of 3 main factors (selective code) as issues and problems in families in relation to emerging social injuries, in this connection, family and individual factors include Economic loss, transformation of values, physical and psychological effects, dimming of communication in the real world and waste of time, and communication factors also included components such as transformation of communication, mixing of right and wrong border, creating grounds for inappropriate access and dimming of real communication. Finally, social factors also include indicators such as psychological injuries, creating grounds for anxiety in society, creating grounds for the transformation of interpersonal relationships, new communication and information technologies, suicide due to computer games, destruction of social relationships and social isolation, cultural and social damages and They were risky behaviors. **Conclusion:** Children who participate in the program of psychological education protocol for children of divorce in relation to emerging social traumas acquire a positive attitude towards their own ability to change in themselves and the surrounding environment.

Key words: *Emerging social injuries, children of divorce, psychological education*

Introduction

Simultaneously with the expansion of the industrial revolution and the range of needs, the deprivations caused by the impossibility of meeting the desires and needs of life, caused the strong and wide spread of corruption, rebellion, criminality, wandering, theft and sexual deviations and others. Damages have been done. Social damage in any society is considered one of the major factors threatening the social system ([Qolizadeh, 2019](#)). Sederman et al. (2017) in a research titled examining the effects of family, communication style and the role of parents in delinquency and alcohol consumption in teenagers, concluded that children who live in unhealthy families are more likely to delinquency and drink alcohol. turn at a young age.

In any case, according to individual, family, social factors as well as the development of new communication technologies, newly emerging injuries are spreading and in many countries, considering this growing trend, to prevent and deal with them It is planned; But in Iran, due to the rapid development of technologies and the development of the Internet and virtual space, no effective planning and solutions have been devised to deal with such harms, and this has caused an increase in the scope of these harms throughout the country. Of course, it can become the basis for other social issues and problems ([Esmailizadeh, 2016](#)). Perhaps no invention and innovation in the 20th century, such as the growth and development of technology, the Internet, satellites, various communication tools, has brought such extensive possibilities to influence social change and transformation. The amount of use of the Internet and virtual networks is expanding so much that cyber threats are rapidly becoming a global phenomenon ([Imani & Shiralena, 2017](#)).

The presented models regarding emerging social harms have been compiled depending on the culture of each society and according to the theoretical foundations and specific explanations of that society. In fact, social damage is a matter of value whose criteria can be different in every society ([Abdullahi, 2017](#)) and we cannot easily generalize the results of studies conducted in other cultures to our culture. On the other hand, reducing social harms requires changing the role of the family and parents in different situations, which is affected by the cultural context ([Qolizadeh, 2019](#)). Therefore, the models presented regarding the factors affecting the reduction of emerging social harms cannot be a practical

model for different cultures, and it is better that the native model be developed based on cultural and social criteria and conditions.

Method

In terms of purpose, the research was fundamental-applied, and also, in terms of the type of data, it was of the compositional type (ultracomposition and theme analysis).

The statistical population of Farankaib section (review) of scientific documents and documents, including specialized books, researches, theses, and articles in the world in the field of emerging social harms from 2000 to 2022, were used through scientific databases. In the qualitative section of university professors in 1400-1401 who have sufficient expertise and experience in the field of the research topic. In this research, in the phase of identifying new social harms, divorced parents and university professors were interviewed, which was considered according to the saturation principle of 23 interviewees, that is, interviewees number 24 and 25 did not add new codes to the interviews and the interview stopped.

It was designed to measure the opinion of experts regarding the validity of the protocol (external validity). To evaluate the designed protocol, four main criteria were considered: 1- Compliance; 2- Ability to understand; 3- ability to generalize; 4- control; Also, (Creswell, 2012) raised questions about the procedure of creating the protocol and stated that as much as the educational protocol is important, the procedure of its preparation should also follow a certain order. Several strategies are used to determine the accuracy of qualitative findings, such as alignment, review by members, extensive and rich description, etc. In this research, the strategy of "review by members" was used to determine the accuracy of the findings. (Creswell, 2012).

Data analysis is the main focus of theme analysis. In each study as a whole, data collection, data organization and data analysis are interdependent. To analyze the data obtained from the interview as well as the theoretical foundations, three types of Corbin's systematic coding (open coding, axial coding and selective coding) were used .

findings

The analysis of the answers collected from the interviews with experts, the study of the theoretical foundations and background of the research (Prisma Model) and the integration of the interview and the Prism Model were used to answer the research question in three

separate phases. After coding the semantic units and reaching the saturation limit (when no new categories or codes are obtained from the text analysis or new interviews), they were categorized based on the similarity of the codes to each other and finally 14 categories emerged from the qualitative data. The output of the analysis can be seen as described in Table 1. This table is the result of open-centered and selective coding that was done with the opinion of project supervisors.

Table 1 open, axial and selective (optional) coding

Concepts	Selective encoding	Axial coding	open coding (index)	Interviewee code
Causes of emerging social harms	The causes of adolescents' tendency to new social harms	Intrapersonal problems	Long dreams and fantasy	I6, I8, I10, I17, I4
			Avarice	I6, I8, I10, I17, I4
			Seeking power, independence and wellness	I13, I14, I15
			Timidness	I10, I9, I1, I13, I11
			Aggression	I10, I9, I1, I13, I11
			Fun and enjoyment	I6, I8, I10, I17, I4
			Identitylessness and aimlessness in life	I6, I8, I10, I17, I4
		social problems	Divorce of parents	I10, I9, I1, I13, I11
			Poverty and livelihood problems	I12, I5, I14, I2, I11
			Disruption of the family center	I10, I9, I1, I13, I11
			Unemployment and lack of employment	I10, I9, I1, I13, I11
			Nabab's friends	I6, I8, I10, I17, I4
			Cultural poverty and improper upbringing	I10, I9, I1, I13, I11
			Media and mass communication tools	I6, I8, I10, I17, I4
The most important issues and problems in families	Family and personal problems	Financial problems	Loss of financial information	I10, I6, I5, I1, I7
			Having high costs in virtual networks	I10, I9, I1, I13, I11
			Putting pressure on parents	I6, I8, I10, I17, I4
			Creating tension and stress for parents	I10, I9, I1, I13, I11

	Transformation of values	The context of fueling rumors	I13, I14, I15
		Visible emergence of differences in views	I12, I5, I14, I2, I11
		Providing a context for comparing different cultures	I10, I9, I1, I13, I11
		Disruption of family functioning	I10, I8, I1, I3, I4
		Fading beliefs and traditions	I12, I5, I14, I2, I11
		Worry and loss of confidence	I10, I9, I1, I13, I11
		Dominance of a negative view	I13, I14, I15
		Promoting negative thoughts	I12, I5, I14, I2, I11
		Promoting false culture	I12, I5, I14, I2, I11
		Discrediting people	I10, I9, I1, I13, I11
	Physical and mental problems	poor eyesight	I10, I6, I5, I1, I7
		Sleep disorder	I12, I5, I14, I2, I11
		Immorality caused by excessive use of virtual spaces	I10, I9, I1, I13, I11
		Headache	I6, I8, I10, I17, I4
		joint's pain	I10, I9, I1, I13, I11
	Fading communication in the real world	feeling exhausted	I6, I8, I10, I17, I4
		Argument, dispute and anger	I6, I8, I10, I17, I4
		Getting away from reality	I13, I14, I15
		Decreased opportunity to be with families	I10, I9, I1, I13, I11
		Decreased opportunities for interpersonal conversations and socializing with people around	I13, I14, I15
	wasting time	Losing good times in these spaces	I12, I5, I14, I2, I11
Communication problems	The transformation of communication	Loss of trust between children and parents	I10, I9, I1, I13, I11
		to be afraid	I10, I9, I1, I13, I11
		Unsafty	I13, I14, I15
		Disobedience of children	I2, I6, I10, I20
		Loss of thought control	I10, I8, I1, I3, I4

	True and false boundary fusion	Recognition of right and wrong by children has decreased	I6, I8, I10, I17, I4
		Ignorance of the positive and negative parts of virtual spaces	I10, I9, I1, I13, I11
		Feeling worthless	I6, I8, I10, I17, I4
		Lack of mutual understanding	I10, I9, I1, I13, I11
		Telling many lies	I10, I9, I1, I13, I11
		A lot of presence in cyberspace	I13, I14, I15
		Desperation to continue living	I10, I9, I1, I13, I11
	Creating grounds for inappropriate access	Not having positive relationships with others	I6, I8, I10, I17, I4
		Lack of life skills	I10, I9, I1, I13, I11
		Not having a healthy lifestyle	I6, I8, I10, I17, I4
		Lack of self-esteem and independence	I2, I6, I10, I20
	Fading of real communication	Having excessive expectations from parents	I10, I8, I1, I3, I4
		Excessive involvement of others in parenting matters	I12, I5, I14, I2, I11
		Constantly scolding and humiliating	I10, I9, I1, I13, I11
		Being punished for disobeying parental orders	I6, I8, I10, I17, I4
		Decreased physical activity	I10, I8, I1, I3, I4
		Indulging in false and immoral entertainment	I2, I6, I10, I20
		Early puberty in children	I10, I6, I5, I1, I7
	Setting the stage for anxiety in society	Unauthorized businesses	I12, I5, I14, I2, I11
		The growth and abuse of some deviant groups	I10, I9, I1, I13, I11
		The field of slander	I6, I8, I10, I17, I4
		A mix of true and false news	I6, I8, I10, I17, I4
social problems	Psychological injuries	Creating insecurity	I10, I9, I1, I13, I11
		Improper use of these spaces in	I6, I8, I10, I17, I4

for the transformation of interpersonal relationships	children	
	Increasing emotional divorce among parents	I10, I9, I1, I13, I11
	The context of increasing marital infidelity	I10, I8, I1, I3, I4
	Increasing the level of expectations from life and spouses	I2, I6, I10, I20
	The rule of coldness and darkness between children and parents	I10, I8, I1, I3, I4

Discussion

Designing a new and scientific method to reduce these injuries can help these children's problems and ultimately improve the educational level and reduce social anomalies in the community. Therefore, this research was conducted with the aim of designing a psychological training protocol for children of divorce in relation to emerging social injuries, and in this connection, the most important issues and problems in families were first identified, based on the findings, 77 sub-components (open code), 14 The component (core code) was extracted in the form of 3 main factors (selective code) as issues and problems in families related to emerging social harms, in this connection, family and individual factors include economic loss, transformation of values, physical and psychological complications. the weakening of communication in the real world was a waste of time, and the communication factors also included components such as the transformation of communication, the mixing of right and wrong boundaries, the creation of grounds for inappropriate access and the weakening of real communication. Finally, social factors also included indicators such as harm. psychological issues, laying the groundwork for anxiety in society, laying the groundwork for the transformation of interpersonal relationships, new communication and information technologies, suicide due to computer games, destruction of social relations and social isolation, cultural and social damage and risky behaviors. Its identified factors, dimensions and components have also been mentioned in some previous studies.

Providing educational/interventional models focused on enriching individual skills and interpersonal relationships is effective on how to manage individual and interpersonal interactions, on the perception of situational experiences and a person's preferred way of managing interpersonal conflicts. Based on this, the protocol of psychological training for children of divorce in relation to emerging social injuries shows a relationship with strengthening and teaching conflict management skills, with increasing people's sense of control over conflict situations and their ability to reach a compromise solution. Also, these educational efforts are effective in reducing a person's self-confidence in their negative responses in conflict situations. Also, this protocol develops self-discipline and self-discipline. And by increasing commitment towards helping and caring for others, increasing perspective-taking abilities and improving problem-solving skills and positive social interaction, it tries to reduce emerging social harms. Psychological training protocol for children of divorce in relation to emerging social injuries by emphasizing the necessity of self-support and using adaptive methods to face conflicting interpersonal experiences and empowering them in some areas such as the ability to request and commitment to adapt to demands Life and its ability to emphasize individual needs with the commitment to be careful not to ignore the requirements of adaptation to the surrounding environment, in strengthening coping resources and enriching individual and interpersonal relationship skills, plays an important role in reducing the problems of children of divorce. In addition, children who participate in the program of psychological education protocol for children of divorce in relation to emerging social injuries, on the one hand, gain a positive attitude towards their own ability to change themselves and the surrounding environment, and on the other hand, They learn how to deal with others and society and stressful environmental situations.

References

- Abdullahi, M. (2017). Social damage and its evolution in Iran. *Tehran, Aghah Publications. (Persian)* <https://www.agahbookshop.com/>
- Creswell, J. (2012). Qualitative research and research design: choosing among five approaches (narrative research, phenomenology, foundational data theory, ethnography, case study). Translated by Hasan Danaei Fard, Hossein Kazemi, Tehran, Eshraghi Publications, Safar. (Persian) <https://www.gisoom.com/>

- Esmailizadeh, V. (2016). The role of the family in preventing crimes and social harm. *Ilam Police Science Quarterly*, 6(24), 69-60. (Persian) <https://www.magiran.com/paper/2479592/>
- Imani, M., & Shiralynia, Kh. (2017). The role of family function and process in adolescents' Internet addiction. *Family Counseling and Psychotherapy Quarterly*, (2), 163-142. (Persian) <https://dorl.net/dor/20.1001.1.22516654.1394.5.2.7.5>
- Qolizadeh, B. (2019). Investigating the social harms of teenagers and the role of the media in its prevention and control. *Journal of Media*, 31 (1), 166-147. (Persian) <https://dorl.net/dor/20.1001.1.10227180.1399.31.1.7.1>

Print ISSN: 2251-6654

Online ISSN: 2588-3542

Journal of Family Counseling and Psychotherapy

Volume 13, Issue 2 – Serial Number 36, March 2024

doi.org/10.22034/fcp.2024.139384.2170

ارائه الگویی آموزشی روانشناختی برای کودکان طلاق جهت کاهش آسیب های

نوپدید اجتماعی

پذیرش: ۱۴۰۲-۱۲-۰۴

دریافت: ۱۴۰۲-۰۴-۲۱

دانشجوی دکتری، گروه روانشناسی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران.

چیمین مصطفی پور

دانشیار، گروه روانشناسی و مشاوره، واحد شبستر، دانشگاه آزاد اسلامی، شبستر، ایران.

پرویز کریمی ثانی*

karimisani@iau.ac.ir

استادیار، گروه مشاوره خانواده، واحد تهران، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

اسدالله ویسی

چکیده

امروزه خانواده‌ها در هر جامعه‌ای دچار آسیب‌های متعددی می‌شوند که یکی از آنها طلاق است. هدف از این پژوهش ارائه الگویی آموزشی روانشناختی برای کودکان طلاق جهت کاهش آسیب‌های نوپدید اجتماعی بود. پژوهش به لحاظ هدف، بنیادی-کاربردی و به لحاظ نوع داده‌ها، از نوع آم ترکیبی (فرا ترکیب و تحلیل تم) بود. روش پژوهش به لحاظ ماهیت در بخش کیفی تحلیل مضمون بود. جامعه آماری اسناد بالادستی جهت مرور نظام‌مند در زمینه آسیب‌های نوپدید اجتماعی از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۲ از طریق پایگاه داده‌های علم، در بخش کیفی ۲۵ نفر از اساتید دانشگاه به روش گلوله‌برفی و در حد اشباع نظری انتخاب شدند. در پژوهش حاضر از مصاحبه‌های نیمه‌ساختار یافته در مرحله مصاحبه با متخصصان دانشگاهی و والدین طلاق برای طراحی پروتکل استفاده شد که برای ارزیابی پروتکل طراحی شده از معیارهای روایی (Guba & Lincoln, 1994) استفاده و برای محاسبه پایایی از ضریب پایایی بین کدگذاری‌ها استفاده شد. بر اساس یافته‌ها ۷۷ زیرمولفه (کد باز)، ۱۴ مولفه (کد محوری) در قالب ۳ عامل اصلی (کد گزینشی) بعنوان مسایل و مشکلات در خانواده‌ها در رابطه با آسیب‌های نوپدید اجتماعی استخراج شد که در این ارتباط عوامل خانوادگی و فردی شامل ضرر اقتصادی، دگرگونی ارزش‌ها، عوارض جسمی و روانی، کمرنگ شدن ارتباطات در دنیای واقعی و اتلاف وقت بود و عوامل ارتباطی نیز شامل مولفه‌هایی چون دگرگونی ارتباطات، آمیختگی مرز درست و نادرست، ایجاد زمینه برای دسترسی‌های نامناسب و کمرنگ شدن ارتباطات واقعی بودند نهایتاً عوامل اجتماعی نیز شامل شاخص‌هایی از قبیل آسیب‌های روانشناختی، زمینه‌سازی برای تشویش در جامعه، زمینه‌سازی برای دگرگونی روابط بین فردی، فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی، خودکشی در اثر بازی‌های رایانه‌ای، تخریب روابط اجتماعی و انزوای اجتماعی، آسیب‌های فرهنگی و اجتماعی و رفتارهای پرخطر بودند. کودکانی که در برنامه پروتکل آموزش روانشناختی به کودکان طلاق در رابطه با آسیب‌های نوپدید اجتماعی شرکت می‌کنند نگرش مثبتی نسبت به توانایی خویشتن برای تغییر در خود و محیط اطراف کسب می‌کنند.

کلیدواژه‌ها: آسیب های نوپدید اجتماعی، کودکان طلاق، آموزش روانشناختی

مقدمه

خانواده اولین هسته اجتماع و اساسی ترین بنیان جامعه است که نقش مهمی در بهداشت روانی فرزندان و اعضای جامعه دارد. با این وجود، امروزه خانواده‌ها در هر جامعه‌ای دچار آسیب‌های متعددی می‌شوند که یکی از آنها طلاق است (Weaver & Schofield, 2018). طلاق مجموعه وسیعی از تغییرات و سازماندهی‌های مجدد را در خانواده ایجاد می‌کند. این تغییرات شامل تغییر محل سکونت، روابط خانوادگی و استانداردهای زندگی می‌شود که نه تنها سازگاری زوجین بلکه تعادل روانی فرزندان و اطرافیان را نیز به خطر می‌اندازد. طلاق همچنین در بسیاری از موارد مشکلات اقتصادی، اجتماعی و روانی به همراه دارد (Jeremy, 2015). در واقع طلاق یکی از وقایع پرتنش در طول زندگی مشترک و مهمترین شاخص آشفستگی زندگی زناشویی است که ساختار شناختی افراد را مختل می‌کند و به دنبال آن شیوه‌های مقابله با تنیدگی در فرد، ناکارآمد می‌شوند. وقوع طلاق فقط به زوجین آسیب‌های روانشناختی وارد نمی‌کند، بلکه سلامت روانشناختی فرزندان نیز از این واقعه به خطر می‌افتد (Qamari, 2017). کودکان طلاق نسبت به سایر همسالان خود از لحاظ عاطفی، اجتماعی و تحصیلی رتبه‌های پایین‌تری را احراز می‌کنند (Ebrahimi, 2017).

در سال‌های اخیر این معضل اجتماعی در کشور ما روند رو به رشدی داشته است؛ ایران رتبه چهارم طلاق را در جهان به خود اختصاص داده است که زنگ خطری برای جامعه و خانواده‌ها محسوب می‌شود (Ranjbar, 2015). کودکان طلاق به خاطر سن پایین‌تر و مهارت‌های ناکارآمد، یکی از اصلی‌ترین قربانیان طلاق هستند و بیشترین آسیب را متحمل می‌شوند (Weaver & Scofield, 2018). اوضاع زندگی خانوادگی پس از طلاق و برچسب‌ها و قضاوت‌های جامعه، موجب می‌شود تا این کودکان دائما با فشارها و تنش‌های گوناگون دست و پنجه نرم کنند. آنها مجبورند به دلیل مسئله‌ای که نقشی در آن نداشته‌اند، سوژه کنجکاوی‌ها، دخالت‌ها، قضاوت‌ها و پیشداوری‌های اطرافیان قرار بگیرند و در بیشتر مواقع طلاق والدین خود را پنهان کنند و به دنبال عدم افشای هویت خانوادگی خود باشند. آنها برای رهایی از فشار برچسب‌های هرزه، ولگرد و عقده‌ای، سرزنش‌ها، بدبینی‌ها، ترحم و دلسوزی دیگران و گاه سوء استفاده جنس مخالف بابت طلاق والدین، تقلا می‌کنند (Esmailzadeh, 2016).

همزمان با گسترش انقلاب صنعتی و دامنه‌ نیازمندی‌ها، محرومیت‌های ناشی از عدم امکان برآورده شدن خواسته‌ها و نیازهای زندگی، موجب گسترش شدید و دامنه‌دار فساد، عصبان، تبهکاری، سرگردانی، دزدی و انحراف‌های جنسی و دیگر آسیب‌ها شده است. آسیب‌های اجتماعی در هر جامعه‌ای یکی از عمده‌ترین عوامل تهدیدکننده نظام اجتماعی تلقی می‌شود (Qolizadeh, 2019). سدرمن¹ و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان بررسی اثرات خانواده، سبک ارتباطی و نقش والدین در بزهکاری و مصرف مشروبات الکلی در نوجوانان، به این نتیجه رسیدند کودکانی که در خانواده‌های ناسالم هستند، بیشتر احتمال دارد که به بزهکاری و نوشیدن الکل در سنین پایین روی بیاورند. در هر حال، با توجه به عوامل فردی، خانوادگی، اجتماعی و همچنین توسعه فناوری‌های نوین ارتباطی، آسیب‌های نوپدید رو به گسترش هستند و در بسیاری از کشورها با در نظر گرفتن این روند رو به رشد برای پیشگیری و مقابله با آنها برنامه‌ریزی شده است؛ اما در ایران با توجه به سرعت گسترش فناوری‌ها و توسعه اینترنت و فضای مجازی هنوز برنامه‌ریزی و راهکار مؤثری برای مقابله با این گونه آسیب‌ها تدبیر نشده است و این موجب افزایش دامنه این آسیب‌ها در سراسر کشور شده است که البته می‌تواند زمینه‌ساز سایر مسائل و مشکلات اجتماعی دیگر گردد (Esmailizadeh, 2016). شاید هیچ اختراع و نوآوری در قرن بیستم، همچون رشد و پیشرفت تکنولوژی، اینترنت، ماهواره، انواع وسایل ارتباطی چنین امکانات گسترده‌ای را برای اثر گذاشتن بر تغییر و دگرگونی اجتماعی به ارمغان نیاورده باشد. میزان استفاده از اینترنت و شبکه‌های مجازی چنان رو به گسترش است که تهدیدات سایبری به سرعت در حال تبدیل شدن به یک پدیده‌ی جهانی است (Imani & Shiralenia, 2017). مدل‌های ارائه شده در مورد آسیب‌های اجتماعی نوپدید، بسته به فرهنگ هر جامعه و با توجه به مبانی نظری و تبیین‌های خاص آن جامعه از خانواده تدوین شده‌اند. در واقع، آسیب‌های اجتماعی موضوعی ارزشی است که معیارهای آن در هر جامعه‌ای می‌تواند متفاوت باشد و ما نمی‌توانیم نتایج مطالعات انجام شده در فرهنگ‌های دیگر را به آسانی به فرهنگ خود تعمیم دهیم. از طرفی دیگر، کاهش آسیب‌های اجتماعی، نیازمند تغییر نقش خانواده و والدین در موقعیت‌های مختلف است که چنین تغییر نقش‌هایی متأثر از بافت فرهنگی است (Qolizadeh, 2019). بنابراین، مدل‌های ارائه شده در خصوص

¹ . Sodermans

عوامل موثر بر کاهش آسیب‌های اجتماعی نوپدید نمی‌توانند مدلی کاربردی برای فرهنگ‌های گوناگون باشند و بهتر است که مدل بومی بر اساس معیارها و شرایط فرهنگی و اجتماعی، تدوین شود. علی‌رغم فراوان بودن آسیب‌های اجتماعی نوپدید در جامعه ایران و نابهنجار محسوب شدن آن بر اساس تعالیم دینی و هنجارهای اجتماعی و هنجارهای سنتی خانواده ایرانی، متأسفانه مداخلات و برنامه‌های آموزشی و درمانی محدودی در این زمینه تاکنون ارائه و اجرا شده است، به همین جهت، تدوین و اجرای برنامه‌های مداخله‌ای در جهت کاهش آسیب‌های اجتماعی نوپدید امری ضروری به نظر می‌رسد و در این حوزه خلاء نیز پژوهشی وجود دارد و جهت پر شدن این خلاءها، محقق در نظر دارد تا الگویی برای کاهش آسیب‌های نوپدید اجتماعی و بررسی اثربخشی آن در بین کودکان طلاق ارائه دهد. بر این اساس، این پژوهش با هدف الگویی برای کاهش آسیب‌های نوپدید اجتماعی و بررسی اثربخشی آن در بین کودکان طلاق انجام خواهد گرفت.

روش

روش پژوهش حاضر از نوع کیفی و به روش ترکیب تحلیل مضمون و گراند تئوری بود. جامعه آماری بخش فرانرکیب (مرور) اسناد و مدارک علمی شامل کتب تخصصی، تحقیقات انجام شده پایان نامه‌ها، مقاله‌ها در جهان در زمینه آسیب‌های نوپدید اجتماعی از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۲ از طریق پایگاه داده‌های علمی استفاده شد. در بخش کیفی از اساتید دانشگاه در سال ۱۴۰۱-۱۴۰۰ که در زمینه موضوع پژوهش از تخصص و تجربه کافی برخوردارند که در این پژوهش در فاز شناسایی آسیب‌های نوپدید اجتماعی با والدین مطلقه و اساتید دانشگاه مصاحبه شد که با توجه به اصل اشباع ۲۳ مصاحبه شونده در نظر گرفته شد یعنی مصاحبه شونده‌های شماره ۲۴ و ۲۵ کد جدیدی به مصاحبه‌ها اضافه نکردند و مصاحبه متوقف شد.

ابزارها

در بخش کیفی پژوهش حاضر از مصاحبه‌های نیمه‌ساختار یافته در مرحله مصاحبه با متخصصان دانشگاهی و والدین طلاق برای طراحی پروتوکول استفاده شد. در مصاحبه‌های انفرادی با مصاحبه

شوندگان، برای بررسی مقدماتی از ۳ سؤال اصلی از متخصصان و ۶ سؤال از والدین طلاق استفاده شد؛ با توجه به اینکه بعد از انجام ۲۳ مصاحبه از متخصصان، عوامل اصلی و فرعی در مصاحبه‌های قبلی تکرار شدند، پژوهشگر به اشباع^۱ رسید، یعنی داده‌های جدید با داده‌هایی که قبلاً جمع‌آوری شده، تفاوتی نداشت و اشباع حاصل شد و مصاحبه‌ها متوقف گردید. مدت زمان انجام مصاحبه بین ۳۰ تا ۹۰ دقیقه بود.

به منظور سنجش نظر متخصصان در رابطه با اعتبار پروتوکول (روایی بیرونی) طراحی شد. برای ارزیابی پروتوکول طراحی شده چهار معیار اصلی در نظر گرفته شد: ۱- تطبیق؛ ۲- قابلیت فهم؛ ۳- قابلیت تعمیم؛ ۴- کنترل؛ همچنین (Creswell, 2012) در خصوص روال پدید آوردن پروتوکول نیز سؤالاتی را مطرح کرده و بیان داشته همان‌قدر که پروتوکول آموزشی مهم است، روال تهیه آن نیز می‌بایست از یک نظم خاصی پیروی کرده باشد. برای تعیین صحت یافته‌های کیفی از چندین راهبرد استفاده می‌شود مثل هم‌سو سازی، بررسی توسط اعضا، توصیف انبوه و غنی و ... که در این تحقیق برای تعیین صحت یافته‌ها از راهبرد "بررسی توسط اعضا"^۲ استفاده شد (Creswell, 2012).

اعتبار پذیری: در پژوهش حاضر نیز معیار اعتبار پذیری تا حد امکان رعایت شد. بدین شکل که پژوهشگر در تمام مراحل پژوهش، هدف و سؤال پژوهش را در نظر داشت و خط‌مشی خود را بر اساس آن تعیین کرد تا دسترسی به اطلاعات معتبر از مصاحبه‌شونده‌ها را مقدور سازد؛ پژوهشگر نتایج تحلیل داده‌های خود را به متخصصان امر ارائه می‌کرد و نظر آنان را جویا می‌شد؛ پژوهشگر طی فرآیند جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها دیدگاه و استراتژی خود را مورد بازبینی قرار داد.

قابلیت اعتماد: در این پژوهش نیز تلاش شد تا اصل اعتماد تا حد امکان رعایت شود. مراحل انجام پژوهش و تحلیل داده‌ها به روشنی توصیف شد تا هر خواننده و منتقدی بتواند آن را مورد حسابرسی^۳ قرار دهد. لازم به ذکر است که چندین بار فرایند پژوهش توسط اساتید راهنما و مشاور مورد ارزیابی و کنترل قرار گرفت.

1. Saturation

2. Member checking

3. Audit trial or Inquiry trial

انتقال پذیری: در انتقال پذیری از روش های ویژه کدگذاری^۱ در طول مرحله تحلیل داده ها استفاده می شود. برای محاسبه پایایی بازآزمون از میان مصاحبه ها چند مصاحبه به عنوان نمونه انتخاب شده و هر کدام از آن ها در یک فاصله زمانی کوتاه و مشخص دوباره کدگذاری شد. روش محاسبه پایایی بین کدگذاری های انجام گرفته توسط محقق در دو فاصله زمانی بدین ترتیب بوده است:

$$\text{درصد پایایی} = \frac{\text{تعداد توافقات}^2}{\text{تعداد کل کدها}} \times 100 \quad (1)$$

در این پژوهش ضریب پایایی بین کدگذاری های انجام شده ۸۱ درصد به دست آمد که بیانگر قابل قبول بودن آن است.

تائید پذیری: در پژوهش حاضر، شاخص های اولیه به دست آمده بر اساس مصاحبه ها توسط پژوهشگر تفسیر شد و پس از آن، بار دیگر مراحل پژوهش و تحلیل داده ها توسط اساتید مشاور و راهنما بررسی شد.

شیوه اجرای پژوهش

تحلیل داده ها، محور اصلی تحلیل مضمون است. در هر مطالعه به عنوان یک کل، جمع آوری داده ها، تنظیم داده ها و تحلیل داده ها به هم وابستگی متقابل دارند. برای تحلیل داده های به دست آمده از مصاحبه و نیز مبانی نظری از سه نوع کدگذاری سیستماتیک کوربین (کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی) بهره برده شد.

یافته ها

برای جمع آوری داده های بخش کیفی با ۲۳ نفر از اساتید دانشگاه و مردان و زنان مطلقه شهرستان بوکان جهت شناسایی آسیب های نوپدید اجتماعی کودکان طلاق مصاحبه شد. به طور کلی، مشخصات مصاحبه شوندگان در جدول ۱، ارائه شده است.

جدول ۱ آمار جمعیت شناختی بخش کیفی

متخصصان	جنسیت	تحصیلات	مدت طلاق	تعداد فرزند	متخصصان منتخب
---------	-------	---------	----------	-------------	---------------

^۱. Coding

(سال)					
والدین طلاق	متخصص اول	مرد	کارشناسی	۵	۲
	متخصص دوم	زن	کارشناسی ارشد	۳	۱
	متخصص سوم	مرد	کارشناسی	۷	۲
	متخصص چهارم	مرد	کارشناسی	۴	۱
	متخصص پنجم	زن	کارشناسی ارشد	۳	۱
	متخصص ششم	مرد	فوق دیپلم	۶	۲
	متخصص هفتم	مرد	کارشناسی	۷	۱
	متخصص هشتم	زن	کارشناسی	۷	۲
	متخصص نهم	مرد	فوق دیپلم	۹	۳
	متخصص دهم	زن	دیپلم	۱۳	۳
	متخصص یازدهم	زن	دیپلم	۱۵	۳
	متخصص دوازدهم	زن	کارشناسی	۶	۲
	متخصص سیزدهم	مرد	کارشناسی	۵	۱
	متخصص چهاردهم	زن	کارشناسی ارشد	۴	۱
	متخصص پانزدهم	زن	کارشناسی	۸	۲
متخصصان دانشگاهی	متخصصان	جنسیت	رشته تحصیلی	سابقه خدمت	محل خدمت
	متخصص شانزدهم	مرد	روانشناسی	۱۵	دانشگاه الزهرا
	متخصص هفدهم	زن	مشاوره	۱۷	دانشگاه علامه طباطبائی
	متخصص هجدهم	مرد	روانشناسی	۱۹	دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران غرب
	متخصص نوزدهم	زن	مشاوره	۱۶	دانشگاه الزهرا
	متخصص بیستم	مرد	روانشناسی	۱۲	دانشگاه تهران
	متخصص بیست و یکم	زن	روانشناسی	۹	دانشگاه تهران
	متخصص بیست و دوم	زن	روانشناسی	۱۰	دانشگاه الزهرا
	متخصص بیست و سوم	مرد	روانشناسی	۱۳	شهید بهشتی

از تحلیل پاسخ های جمع آوری شده از مصاحبه با متخصصان، مطالعه مبانی نظری و پیشینه پژوهش (مدل پریزما) و همین طور تلفیق مصاحبه و مدل پریزما برای پاسخ به سؤال پژوهش در سه فاز مجزا استفاده شد. بعد از کدگذاری واحدهای معنایی و رسیدن به حد اشباع (زمانی که از تحلیل متن یا مصاحبه های جدید، مقولات یا کدهای جدیدی به دست نیاید)، بر اساس مشابَهت کدها به یکدیگر مقوله بندی شدند و در نهایت ۱۴ مقوله از داده های کیفی پدیدار شدند. خروجی حاصل از تحلیل، به شرح جدول ۲ می توان مشاهده کرد. این جدول حاصل کدگذاری باز، محوری و گزینشی است که با نظر ناظرین طرح انجام شده است.

جدول ۲ کدگذاری باز، محوری و گزینشی (انتخابی)

مفاهیم	کدگذاری انتخابی	کدگذاری محوری	کد گذاری باز (شاخص)	کد مصاحبه شونده
علل گرایش	مشکلات درون فردی	آرزوهای بلند و خیال پردازی	16, 18, 110, 117, 14	
نوجوانان به		زیاده خواهی	16, 18, 110, 117, 14	
آسیب های		قدرت طلبی، استقلال و عافیت طلبی	113, 114, 115	

I10, I9, I1, I13, I11	کم رویی	نوپدید اجتماعی	
I10, I9, I1, I13, I11	پرخاشگری		
I6, I8, I10, I17, I4	خوش گذرانی و لذت طلبی		
I6, I8, I10, I17, I4	بی هویتی و بی هدفی در زندگی		علل
I10, I9, I1, I13, I11	طلاق والدین	مشکلات اجتماعی	آسیب‌های
I12, I5, I14, I2, I11	فقر و مشکلات معیشتی		نویدید
I10, I9, I1, I13, I11	آشفته‌گی کانون خانواده		اجتماعی
I10, I9, I1, I13, I11	بیکاری و عدم اشتغال		
I6, I8, I10, I17, I4	دوستان ناباب		
I10, I9, I1, I13, I11	فقر فرهنگی و تربیت نادرست		
I6, I8, I10, I17, I4	رسانه ها و وسایل ارتباط جمعی		
I10, I6, I5, I1, I7	از دست رفتن اطلاعات مالی	مشکلات اقتصادی	مشکلات
I10, I9, I1, I13, I11	داشتن هزینه های بالا در شبکه های مجازی		خانوادگی و
I6, I8, I10, I17, I4	وارد کردن فشار بر والدین		فردی
I10, I9, I1, I13, I11	ایجاد تنیدگی و استرس برای والدین		
I13, I14, I15	زمینه دامن زدن به شایعات	دگرگونی ارزش ها	
I12, I5, I14, I2, I11	بروز مشهود اختلافات در دیدگاه ها		
I10, I9, I1, I13, I11	فراهم شدن زمینه برای مقایسه فرهنگ های مختلف		
I10, I8, I1, I3, I4	اختلال در کارکرد خانواده		
I12, I5, I14, I2, I11	کم رنگ شدن اعتقادات و سنت ها		
I10, I9, I1, I13, I11	نگرانی و افت اعتماد		
I13, I14, I15	حاکم شدن دیدگاه منفی		
I12, I5, I14, I2, I11	ترویج افکار منفی		
I12, I5, I14, I2, I11	ترویج فرهنگ غلط		
I10, I9, I1, I13, I11	ریختن آبروی افراد		
I10, I6, I5, I1, I7	ضعف بینانی	مشکلات جسمی و روانی	
I12, I5, I14, I2, I11	اختلال در خواب		
I10, I9, I1, I13, I11	بداخلاقی ناشی از استفاده بی رویه از فضاهای مجازی		
I6, I8, I10, I17, I4	سردرد		
I10, I9, I1, I13, I11	درد مفاصل		
I6, I8, I10, I17, I4	احساس خستگی		
I6, I8, I10, I17, I4	جر و بحث، مجادله و عصبانیت		
I13, I14, I15	دور شدن از واقعیت	کمرنگ شدن ارتباطات در دنیای واقعی	

مهمترین مسائل و مشکلات در خانواده‌ها

I10, I9, I1, I13, I11	کم شدن فرصت حضور در کنار خانواده ها		
I13, I14, I15	کم شدن فرصت گفت و گوهایی بین فردی و معاشرت با اطرافیان		
I12, I5, I14, I2, I11	از دست دادن زمان های مناسب در این فضاها	اتلاف وقت	
I10, I9, I1, I13, I11	افت اعتماد بین فرزندان و والدین	دگرگونی ارتباطات	مشکلات ارتباطی
I10, I9, I1, I13, I11 I13, I14, I15	هراسان بودن عدم امنیت		
I2, I6, I10, I20 I10, I8, I1, I3, I4 I6, I8, I10, I17, I4	سرکشی فرزندان از دست رفتن قابلیت کنترل فکر تشخیص درست و نادرست توسط فرزندان کمتر شده	آمیختگی مرز درست و نادرست	
I10, I9, I1, I13, I11	بی اطلاعی از بخش های مثبت و منفی فضاهای مجازی		
I6, I8, I10, I17, I4 I10, I9, I1, I13, I11 I10, I9, I1, I13, I11 I13, I14, I15	احساس بی ارزشی داشتن نداشتن درک متقابل گفتن دروغ های زیاد حضور زیاد در فضای مجازی		
I10, I9, I1, I13, I11 I6, I8, I10, I17, I4 I10, I9, I1, I13, I11 I6, I8, I10, I17, I4 I2, I6, I10, I20 I10, I8, I1, I3, I4	نامیدی برای ادامه زندگی نداشتن روابط مثبت با دیگران برخوردار نبودن از مهارت های زندگی نداشتن سبک زندگی سالم کمبود احساس عزت نفس و استقلال داشتن انتظارات بیش از حد از والدین	ایجاد زمینه برای دسترسی های نامناسب کم رنگ شدن ارتباطات واقعی	
I12, I5, I14, I2, I11 I10, I9, I1, I13, I11 I6, I8, I10, I17, I4 I10, I8, I1, I3, I4	دخالت بیش از اندازه دیگران در امور فرزندپروری مرتب سرزش و تحقیر کردن تنبیه شدن به دلیل سرپیچی از دستورات والدین کم شدن فعالیت های جسمی		مشکلات اجتماعی
I2, I6, I10, I20	سرگرم شدن به سرگرمی های کاذب و غیراخلاقی		
I10, I6, I5, I1, I7	بلوغ زود رس کودکان		
I12, I5, I14, I2, I11 I10, I9, I1, I13, I11	کسب و کارهای غیرمجاز رشد و سوءاستفاده برخی از گروه های انحرافی	زمینه سازی برای تشویش در جامعه	

l6, l8, l10, l17, l4	زمینه تهمت زنی	
l6, l8, l10, l17, l4	آمیختگی اخبار درست و نادرست	
l10, l9, l1, l13, l11	ایجاد ناامنی	
l6, l8, l10, l17, l4	استفاده نادرست از این فضاها در فرزندان	زمینه سازی برای
l10, l9, l1, l13, l11	افزایش طلاق عاطفی در بین والدین	دگرگونی روابط بین فردی
l10, l8, l1, l3, l4	زمینه افزایش خیانت های زنشویی	
l2, l6, l10, l20	افزایش سطح توقعات از زندگی و همسران	
l10, l8, l1, l3, l4	حاکم شدن سردی و کدورت بین فرزندان و والدین	

در ادامه فاز دوم یعنی کدگذاری بر اساس مبانی نظری و پیشینه پژوهش انجام شد. با توجه به مطالعه در مبانی نظری و پیشینه پژوهش مسائل روانشناختی کودکان طلاق در رابطه با آسیب های نوپدید اجتماعی بررسی و کدگذاری شد که نتایج در جدول ۳ قابل ملاحظه است.

جدول ۳ لیست کلیه مفاهیم استخراج شده از مبانی نظری و پیشینه پژوهش جهت شناسایی مسائل روانشناختی کودکان طلاق در رابطه با آسیب های نوپدید اجتماعی

مفاهیم	کدگذاری انتخابی	کدگذاری محوری	کدگذاری باز (شاخص)
مفاهیم کلیه مسائل و مشکلات در خانواده ها	مشکلات خانوادگی و فردی	مشکلات اقتصادی	از دست رفتن اطلاعات مالی داشتن هزینه های بالا در شبکه های مجازی وارد کردن فشار بر والدین ایجاد تنیدگی و استرس برای والدین
		دگرگونی ارزش ها	زمینه دامن زدن به شایعات بروز مشهود اختلافات در دیدگاه ها فراهم شدن زمینه برای مقایسه فرهنگ های مختلف
			اختلال در کارکرد خانواده کم رنگ شدن اعتقادات و سنت ها نگرانی و افت اعتماد حاکم شدن دیدگاه منفی ترویج افکار منفی ترویج فرهنگ غلط ریختن آبروی افراد
		مشکلات جسمی و روانی	ضعف بینایی اختلال در خواب بداخلاقی ناشی از استفاده بی رویه از فضاهای مجازی سردرد درد مفاصل احساس خستگی
	مشکلات ارتباطی	دگرگونی ارتباطات	جر و بحث، مجادله و عصبانیت افت اعتماد بین فرزندان و والدین هراسان بودن

Olofsson (2019), Sarrami et al. (2017), DuPont et al. (2020)

Slater & Piper (2019)

Nikpour et al. (2021), Hesse et al. (2020), Brown & Sclater (2019), Visser & Van Lawick (2021)	عدم امنیت سرکشی فرزندان از دست رفتن قابلیت کنترل فکر تشخیص درست و نادرست توسط فرزندان کمتر شده بی اطلاعی از بخش های مثبت و منفی فضاهاى مجازى احساس بی ارزشی داشتن نداشتن درک متقابل گفتن دروغ های زیاد حضور زیاد در فضای مجازی		
Sclater & Piper (2019)	ناامیدی برای ادامه زندگی نداشتن روابط مثبت با دیگران برخوردار نبودن از مهارت های زندگی نداشتن سبک زندگی سالم کمبود احساس عزت نفس و استقلال داشتن انتظارات بیش از حد از والدین دخاله بیش از اندازه دیگران در امور فرزندپروری مرتب سرزش و تحقیر کردن تنبیه شدن به دلیل سرپیچی از دستورات والدین		
Landers & Marin (2021)	دور شدن از واقعیت کم شدن فرصت حضور در کنار خانواده ها کم شدن فرصت گفت و گوهای بین فردی و معاشرت با اطرافیان از دست دادن زمان های مناسب در این فضاها کم شدن فعالیت های جسمی سرگرم شدن به سرگرمی های کاذب و غیراخلاقی	آسیب های روانشناختی	مشکلات اجتماعی
Visser & Van Lawick (2021), Olofsson (2019), Sarrami et al. (2017)	بلوغ زود رس کودکان کسب و کارهای غیرمجاز رشد و سوءاستفاده برخی از گروه های انحرافی زمینه تهمت زنی آمیختگی اخبار درست و نادرست ایجاد ناامنی استفاده نادرست از این فضاها در فرزندان افزایش طلاق عاطفی در بین والدین زمینه افزایش خیانت های زناشویی افزایش سطح توقعات از زندگی و همسران حاکم شدن سردی و کدورت بین فرزندان و والدین	زمینه سازی برای دگرگونی روابط بین فردی	
	نداشتن هدف در ارتباطات خود با دیگران محرومیت های ناشی از عدم امکان برآورده شدن خواسته ها		آسیب های نوظهور اجتماعی

داشتن ارتباطاتی با کیفیت های پایین در روابط
تخریب روابط اجتماعی
افزایش دلبستگی به لذت های خودمحور
و انزوای اجتماعی
حضور در فضای مجازی برای رفع نیاز عاطفی

Olofsson (2019), Sarraimi
et al. (2017), DuPont et
al. (2020), Nikpour et al.
(2021)

رفتارهای پرخطر
اعتیاد به مواد مخدر و الکلی
رانندگی
بزهکاری و دزدی
رفتارهای انحرافی
ارتکاب جرم
توسعه مفاسد و کجروی ها

در نهایت با تلفیق فاز یک و دو و پیدا کردن کدهای مشترک و متفاوت کدگذاری نهایی در جدول ۴
ارائه می شود:

جدول ۴ مولفه ها و ابعاد شناسایی شده مبتنی بر ادبیات، پیشینه و کدگذاری

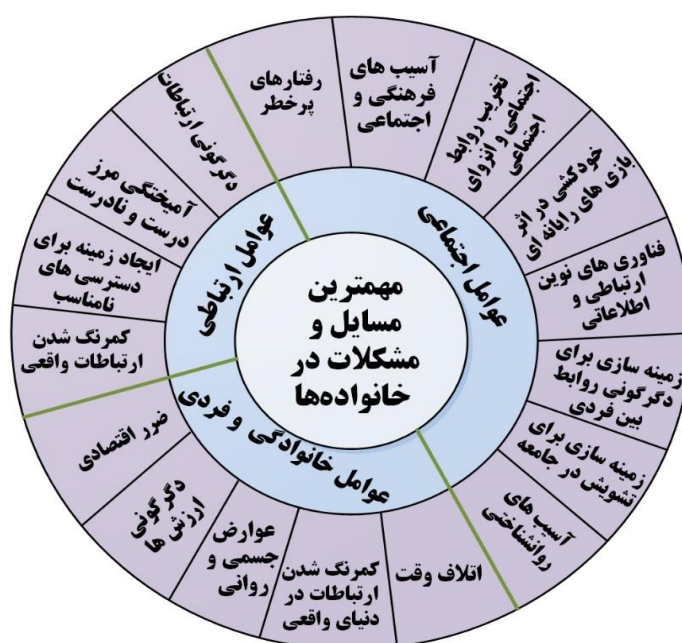
مفهوم	بعد	متغیر (مولفه)	تعداد گویه
	مشکلات خانوادگی و فردی	ضرر اقتصادی	۴
		دگرگونی ارزش ها	۱۰
		عوارض جسمی و روانی	۷
		کمرنگ شدن ارتباطات در دنیای واقعی	۳
		اتلاف وقت	۱
	مشکلات ارتباطی	دگرگونی ارتباطات	۵
		آمیختگی مرز درست و نادرست	۷
		ایجاد زمینه برای دسترسی های نامناسب	۴
		کمرنگ شدن ارتباطات واقعی	۴
		آسیب های روانشناختی	۳
	مشکلات اجتماعی	زمینه سازی برای تشویش در جامعه	۵

جهت ترین مسائل و مشکلات در خانواده ها

۵	زمینه سازی برای دگرگونی روابط بین فردی
۳	فناوری های نوین ارتباطی و اطلاعاتی
۲	خودکشی در اثر بازی های رایانه ای
۲	تخریب روابط اجتماعی و انزوای اجتماعی
۳	آسیب های فرهنگی و اجتماعی
۳	رفتارهای پرخطر

بر اساس عوامل شناسایی شده فوق مدل مفهومی نهایی پژوهش به قرار زیر است:

شکل ۱ مدل پژوهش حاصل از بخش کیفی مصاحبه با والدین و متخصصان و مدل پیرزم

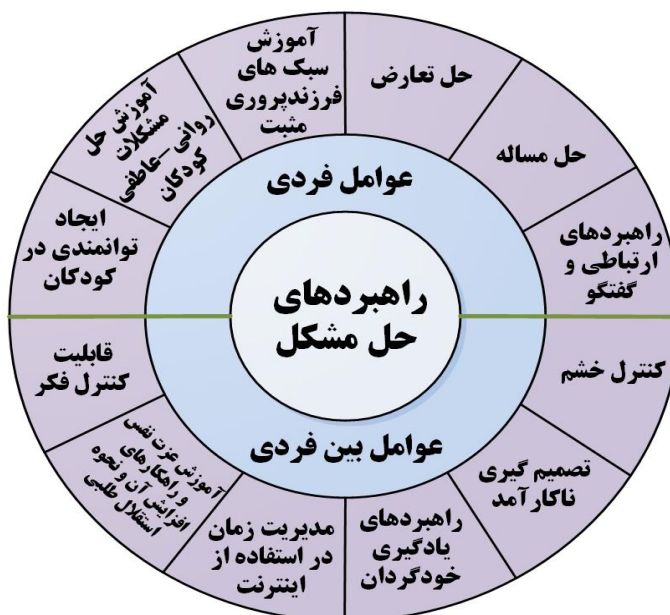
بعد از تعیین مهمترین مسائل و مشکلات خانواده های دارای کودکان طلاق، راهبردهای برون رفت از آن شناسایی شد که و ابعاد شناسایی شده مبتنی بر ادبیات، پیشینه و کدگذاری برای راهبردهای حل مشکل در جدول ۵ قابل مشاهده است.

جدول ۵ مولفه ها و ابعاد شناسایی شده مبتنی بر ادبیات، پیشینه و کدگذاری برای راهبردهای حل مشکل

مفهوم	بعد	متغیر (مؤلفه)	تعداد گویه
	مشکلات فردی	راهبردهای ارتباطی و گفتگو	۳
		حل مساله	۳
		حل تعارض	۳
		آموزش سبک های فرزندپروری مثبت	۳
		آموزش حل مشکلات روانی-عاطفی کودکان	۳
		ایجاد توانمندی در کودکان	۳
	مشکلات بین فردی	کنترل خشم	۳
		تصمیم گیری ناکارآمد	۳
		راهبردهای یادگیری خودگردان	۳
		مدیریت زمان در استفاده از اینترنت	۲
راهبردهای حل مشکل		آموزش عزت نفس و راهکارهای افزایش آن و نحوه استقلال طلبی	۴
		قابلیت کنترل فکر	۲

بر اساس عوامل شناسایی شده فوق مدل مفهومی نهایی پژوهش به قرار زیر است:

شکل ۲ مدل پژوهش حاصل از بخش کیفی مبتنی بر نظر متخصصان

بحث و نتیجه گیری

طراحی یک شیوه نوین و علمی برای کاهش این آسیب ها می تواند بر مشکلات این کودکان و در نهایت ارتقای سطح تربیتی و کاهش ناهنجاری های اجتماعی در اجتماع کمک کند. از اینرو این پژوهش با هدف طراحی پروتکل آموزشی روانشناختی برای کودکان طلاق در رابطه با آسیب های نوپدید اجتماعی انجام شد که در این ارتباط ابتدا مهمترین مسایل و مشکلات در خانواده ها شناسایی شد که بر اساس یافته ها ۷۷ زیر مولفه (کد باز)، ۱۴ مولفه (کد محوری) در قالب ۳ عامل اصلی (کد گزینشی) بعنوان مسایل و مشکلات در خانواده ها در رابطه با آسیب های نوپدید اجتماعی استخراج شد که در این ارتباط عوامل خانوادگی و فردی شامل ضرر اقتصادی، دگرگونی ارزش ها، عوارض جسمی و روانی، کمرنگ شدن ارتباطات در دنیای واقعی و اتلاف وقت بود و عوامل ارتباطی نیز شامل مولفه هایی چون دگرگونی ارتباطات، آمیختگی مرز درست و نادرست، ایجاد زمینه برای دسترسی های نامناسب و کمرنگ شدن ارتباطات واقعی بودند نهایتاً عوامل اجتماعی نیز شامل شاخص هایی از قبیل آسیب های روانشناختی، زمینه سازی برای تشویش در جامعه، زمینه سازی برای دگرگونی روابط بین فردی، فناوری های نوین ارتباطی و اطلاعاتی، خودکشی در اثر بازی های رایانه ای، تخریب روابط اجتماعی و انزوای اجتماعی، آسیب های فرهنگی و اجتماعی و

رفتارهای پرخطر بودند. عوامل، ابعاد و مولفه‌های شناسایی شده آن در برخی از مطالعات پیشین نیز ذکر شده‌اند. لذا می‌توان بیان کرد که نتایج این تحقیق در بعد شناسایی عوامل، ابعاد و مولفه‌های استخراج شده با تحقیقات (DuPont et al. (2020); Hesse et al. (2020); Brown & Sclater Visser & Van Lawick (2021); Sarrami et al. (2017); Olofsson (2019); Sclater & Piper (2019); (2019)) هم‌رستا می‌باشد.

سپس برای هر کدام از مشکلات راهبردهای حل مشکل از دیدگاه خبرگان ارائه شد که جمعا بر اساس نتایج شامل ۳۵ خرده راهبرد در قالب ۱۵ راهبرد اصلی (مولفه) و در دو عامل یا ساختار کلی راهبردهای فردی و بین فردی ارائه شد که بر اساس یافته‌ها راهبردهای فردی شامل راهبردهای ارتباطی و گفتگو، حل مسئله، حل تعارض، آموزش سبک‌های فرزندپروری مثبت، آموزش حل مشکلات روانی-عاطفی کودکان و ایجاد توانمندی در کودکان بود. همچنین راهبردهای بین فردی نیز مولفه‌هایی چون کنترل خشم، تصمیم‌گیری ناکارآمد، راهبردهای یادگیری خودگردان، مدیریت زمان در استفاده از اینترنت، آموزش عزت نفس و راهکارهای افزایش آن و نحوه استقلال طلبی و قابلیت کنترل فکر را شامل شد. نهایتاً یک برنامه آموزشی ۱۵ جلسه‌ای در دو بخش آموزش به خانواده‌ها در رابطه با آسیب‌های نوپدید اجتماعی در ۹ جلسه و بخش دوم آموزش خانواده‌ها در رابطه با کودکانشان در آسیب‌های نوپدید اجتماعی در ۶ جلسه با هدف آسیب‌های نوپدید اجتماعی در کودکان طلاق ارائه شد که جهت اعتبار سنجی پروتکل نهایی در اختیار ۳۰ نفر از خبرگان قرار گرفت که بر اساس نتایج آزمون t تک نمونه‌ای در بخش تطبیق، قابلیت فهم بودن پروتکل، قابلیت تعمیم بودن پروتکل و در بخش کنترل در بررسی اعتبار پروتکل، آماره t در سطح ۰,۰۱ معنادار بود. لذا از نظر متخصصان پروتکل طراحی شده از نظر اجزاء تطبیق، قابلیت فهم بودن، قابلیت تعمیم بودن و کنترل پروتکل در وضعیت مطلوبی برخوردار است بنابراین پروتکل آموزشی روانشناختی برای کودکان طلاق در رابطه با آسیب‌های نوپدید اجتماعی از اعتبار کافی برخوردار است.

اگر فرزندی ارتباط درستی با پدر و مادر خود نداشته باشد، این امر باعث می‌شود هنجارهای پیشنهادی آنان را نپذیرد. این امر باعث اختلال در روند اجتماعی‌شدن و در نتیجه، انحراف‌هایی مانند گرایش به فرار از خانه، انحراف جنسی و اعتیاد به مواد مخدر می‌شود. در این رابطه، دوگرف معتقد است اگر فرزندان طلاق به علت ارتباط بد با والدین دچار مشکلات عاطفی شوند، این روند بر اجتماعی‌شدن آنان تأثیر منفی می‌گذارد و باعث انواع رفتارهای غیرمتعادل، از جمله انحراف می‌شود (Sarookhani et al., 2014). هیرشی نیز

معتقد است علت بزهکاری را باید در محیط، از جمله محیط خانواده و به خصوص، رابطه والدین و فرزند بررسی کرد. در صورت وجود علاقه و دلبستگی میان فرزند و والدین، فرزند درگیر فعالیت‌های مطلوب اجتماعی می‌شود و از انحرافات چون (گرایش به فرار از خانه، انحراف جنسی و اعتیاد به مواد مخدر) دوری می‌کند (Fatemi et al., 2016). در این زمینه روانشناسان تأکید می‌کنند کودکان بیشتر از غذای خوب، به آغوش و محبت گرم مادر و پدر نیاز دارند و کودکانی که این نیازهایشان برآورده نشود، در معرض انواع اختلال‌ها و آسیب‌های رفتاری قرار می‌گیرند. والدینی که توانایی درک جوانان خود را نداشته باشند و انتظار داشته باشند که فرزندان به شیوه قدیمی آنان رفتار کنند، گرایش به انواع انحراف، از جمله فرار از خانه، انحراف جنسی و اعتیاد به مواد مخدر را در فرزندان خود به وجود می‌آورند (Karimian, 2008). در این راستا نظریه پیوند اجتماعی هیرشی نیز به نقش پیوند میان اعضای خانواده به یکدیگر و تأثیر آن با گرایش به انحراف اشاره دارد. براساس این نظریه، فردی که به پدر و مادر خود دلبستگی، تعهد، ارتباط (مشارکت) و ایمان بیشتری دارد، ارتباط صمیمی‌تری با آنان دارد و در نتیجه، گرایش کمتری به انحراف دارد. اگر افراد به دیگران در جامعه خود (خانواده) احساس تعهد، ارتباط (مشارکت) و ایمان داشته باشند، برای آنان ارزش و احترام قائل هستند و می‌کوشند خلاف نظر آنان رفتار نکنند؛ بنابراین، وقتی با والدین خود چنین ارتباطی داشته باشند، می‌کوشند همسو با نظر آنان گام بردارند که اعتیاد به فناوری ارتباطی (گوشی و اینترنت)، انحراف اجتماعی و رفتارها پر خطر است.

بنابراین ارائه الگوهای آموزشی/مداخله‌ای متمرکز بر غنی‌سازی مهارت‌های فردی و رابطه بین فردی بر چگونگی مدیریت تعاملات فردی و بین فردی، بر ادراک تجارب موقعیتی و شیوه ارجح فرد برای مدیریت تعارضات بین فردی موثر است. بر این اساس، پروتکل آموزش روانشناختی به کودکان طلاق در رابطه با آسیب‌های نوپدید اجتماعی با تقویت و آموزش مهارت‌های مدیریت تعارض با افزایش احساس کنترل افراد بر موقعیت‌های متعارض و توانایی آنها برای دستیابی به راه حل مصلح‌آمیز رابطه نشان می‌دهد. همچنین، این تلاش‌های آموزشی در کاهش اعتماد خودمدارانه فرد به پاسخ-های منفی خویشان در موقعیت‌های متعارض، موثر واقع می‌شود. همچنین این پروتکل خودانضباطی و خودنظم بخشی را در خویشان توسعه می‌دهد. و با افزایش تعهد نسبت به کمک و مراقبت از دیگران، افزایش توانش‌های دیدگاه‌گیری و بهبود مهارت‌های حل مسئله و تعامل اجتماعی مثبت سعی در کاهش آسیب‌های اجتماعی نوپدید

دارد. پروتکل آموزش روانشناختی به کودکان طلاق در رابطه با آسیب های نوپدید اجتماعی از طریق تاکید بر ضرورت خودحمایت گری و بهره گیری از شیوه های انطباقی رویارویی با تجارب متعارض بین فردی و توانمندسازی آنها در برخی قلمروها مانند توانش درخواست کردن و التزام به تطبیق یافتگی با مطالبات زندگی و توانش تاکید بر نیازهای فردی با التزام به حذر از نادیده انگاشتن مقتضیات سازگاری با محیط اطراف، در تقویت منابع مقابله ای و پربارسازی مهارت های رابطه فردی و بین فردی، نقش بااهمیتی را در کاهش مشکلات کودکان طلاق ایفا می کند. علاوه بر این، کودکانی که در برنامه پروتکل آموزش روانشناختی به کودکان طلاق در رابطه با آسیب های نوپدید اجتماعی شرکت می کنند از یک سوی، نگرش مثبتی نسبت به توانایی خویشتن برای تغییر در خود و محیط اطراف کسب می کنند و از دیگر سوی، می آموزند که چطور با دیگران و اجتماع و موقعیت های تنش زای محیطی برخورد کنند.

محدودیت های پژوهش

این پژوهش شامل یک سری محدودیت ها از جمله محدودیت در سنجش اثربخشی پروتکل در طولانی مدت و برگزاری دوره های یادآوری، محدودیت در عدم کنترل متغیرهای مداخله گر چون جنسیت، سن، هوش عاطفی، سازگاری اجتماعی و محدودیت هایی در تعمیم پذیری این یافته ها به سایر کودکان آسیب پذیر بود.

پیشنهادهای پژوهشی و کاربردی

پیشنهاد می شود در آینده این پژوهش در بازه زمان طولانی تری اجرا و همچنین آزمون های ادآور نیز اخذ شود. همچنین با توجه به اهمیت خصوصیات فردی کودکان پیشنهاد می شود با در نظر گرفتن متغیر کنترلی جنسیت، سن، هوش عاطفی، میزان سازگاری اجتماعی و.. تاثیر آن را بر عوامل موثر بر کاهش آسیب های نوپدید اجتماعی مورد بررسی قرار داد و نهایتا اگرچه یافته های بخش کیفی به خودی خود قابل تعمیم به جامعه پژوهشی نیست، اما توصیه می شود مقوله ها و مؤلفه های راهبردی پروتکل استخراج شده در این پژوهش در طراحی کارگاه های آموزش برای سایر اقشار آسیب پذیر در سطوح کلان مورد توجه قرار گیرند. همچنین بر اساس نتایج پیشنهاد می شود مراکز نگهداری از کودکان بی و بد سرپرست، مشاوران و سازمان های مرتبط با کودکان طلاق با تشکیل کارگروهی آگاه و مسئولیت پذیر نسبت به بازخوانی مولفه های راهبردی پروتکل ارائه شده در این پژوهش در جهت کاهش مشکلات کودکان طلاق اقدام

نماید؛ همچنین پیشنهاد می شود که با در نظر گرفتن آسیب های نوپدید اجتماعی شناسایی شده کودکان طلاق برای هر کاهش هر کدام از این آسیب ها برنامه راهبردی بلند مدت ارائه شود. و توصیه می شود در مورد مطلوب بودن اثربخشی پروتکل طراحی شده از دیدگاه اساتید، با تبدیل این پروتکل به دفترچه یا کتاب راهنمای عمل مربیان، آموزش آن را برای کودکان طلاق الزامی کرد.

منابع مالی

در هیچیک از مراحل انجام این پژوهش هیچ گونه منابع مالی دریافت نشده است.

دسترسی به مواد و داده ها

داده ها در نزد نویسنده مسئول موجود است.

رضایت برای انتشار

نویسنده برای انتشار این مقاله رضایت کامل دارد.

تصریح درباره تعارض منافع

این پژوهش با منافع شخص یا سازمانی منافات ندارد.

References

- Abdullahi, M. (2017). Social damage and its evolution in Iran. *Tehran, Aghah Publications. (Persian)* <https://www.agahbookshop.com/>
- Brown, J., & Sclater, S. D. (2019). Divorce: A psychodynamic perspective. In *Undercurrents of divorce* (pp. 145-160). [Routledge. https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780429242755-7/divorce-psychodynamic-perspective-joanne-brown-shelley-day-sclater](https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780429242755-7/divorce-psychodynamic-perspective-joanne-brown-shelley-day-sclater)
- Creswell, J. (2012). Qualitative research and research design: choosing among five approaches (narrative research, phenomenology, foundational data theory, ethnography, case study). *Translated by Hasan Danaei Fard, Hossein Kazemi, Tehran, Eshraghi Publications, Safar. (Persian)* <https://www.gisoom.com/>
- DuPont-Reyes, M. J., Villatoro, A. P., Phelan, J. C., Painter, K., & Link, B. G. (2020). Adolescent views of mental illness stigma: An intersectional lens. *American Journal of Orthopsychiatry*, 90(2), 201. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/ort0000425>
- Ebrahimi, F.(2017). Determining the influence of game treatment on decreasing divorce children's' stress. *Eur Psychiatry*; 41: S436. <https://doi.org/10.1016/j.eurpsy.2017.01.429>

- Esmailizadeh, V. (2016). The role of the family in preventing crimes and social harm. *Ilam Police Science Quarterly* 6(24), 69-60. (Persian) <https://www.magiran.com/paper/2479592/>
- Fatemi, D., Rahimi, A., Saadati, M., & Abbaszadeh, M. (2016). The Survey of Family's Role in Delinquency of Teenagers (Case Study: Zanjan City's Teenagers). *Strategic Research on Social Problems in Iran*, 5(3), 35-50. (Persian) <https://doi.org/10.22108/ssoss.2016.20960>
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. *Handbook of qualitative research*, 2(163-194), 105. https://miguelangelmartinez.net/IMG/pdf/1994_Guba_Lincoln_Paradigms_Quali_Research_chapter.pdf
- Hesse, M., Thylstrup, B., Seid, A. K., & Skogen, J. C. (2020). Suicide among people treated for drug use disorders: a Danish national record-linkage study. *BMC public health*, 20, 1-9. <https://link.springer.com/article/10.1186/s12889-020-8261-4>
- Imani, M., & Shiralynia, Kh. (2017). The role of family function and process in adolescents' Internet addiction. *Family Counseling and Psychotherapy Quarterly*, (2), 163-142. (Persian) <https://dorl.net/dor/20.1001.1.22516654.1394.5.2.7.5>
- Jeremy, A. (2015). The temporal effects of divorces and separations on childrens academic achievement and prodlem behavior. *Journal of Divorce and Remarriaga*, 56, 25-42. <https://doi.org/10.1080/10502556.2014.972204>
- Karimian, H. (2008). A look at juvenile delinquency. *Knowledge*, (126), 141-156. (Persian) <https://ensani.ir/fa/article/70003/>
- Landers, R. N., & Marin, S. (2021). Theory and technology in organizational psychology: A review of technology integration paradigms and their effects on the validity of theory. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 8, 235-258. <https://doi.org/10.1146/annurev-orgpsych-012420-060843>
- Nikpour, F., Khalatbari, J., Rezaee, O., & Jomehri F. (2021). The comparing effectiveness of schema therapy and acceptance/commitment therapy on forgiveness among divorced women. *Journal of Psychological Science*. 20(100), 597-607. (Persian) <http://psychologicalscience.ir/article-1-983-fa.html>
- Olofsson, E. (2019). Children of divorce: Long-term psychological effects and neurological consequences. <http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:1349746>
- Qamari Givi, M., & Khoshnodunya Chamachai, B. (2017). Comparison of social skills, mental health and academic performance in children with divorced, divorced and normal parents. *Family Studies*, 12(45), 92-69. (Persian) <https://magiran.com/p1581941>

- Qolizadeh, B. (2019). Investigating the social harms of teenagers and the role of the media in its prevention and control. *Journal of Media*, 31 (1), 166-147. (Persian) <https://dorl.net/dor/20.1001.1.10227180.1399.31.1.7.1>
- Ranjbar, Kh. (2015). Divorce: challenges and solutions. Report published by the Women and Children Protection Office. Bushehr Province General Justice. (Persian) <https://dadgostaribs.eadl.ir/portals/dadbus/maghalat/zzzz>
- Sarookhani, B., Khademian, T., & Naderi, F. Z. (2014). Female heads of households and problems of children's socialization (case study: female heads of households covered by Tehran Municipality) *Social Studies and Research in Iran*. (Persian), 3(4), 539-558. (Persian) <https://doi.org/https://doi.org/10.22059/jisr.2015.54347>
- Sarrami, N., Yazdkhasti, F., & Samani, H. R. (2017). The effectiveness of psychodrama with the content of mutual behavior analysis on emotional regulation and adaptive social performance of abused adolescent girls. *Clinical Psychology*, 9(4), 83-94. (Persian) <https://doi.org/10.22075/jcp.2018.9802>
- Sclater, S. D., & Piper, C. (2019). The family law act 1996 in context. In *Undercurrents of divorce* (pp. 3-29). [Routledge. https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780429242755-1/family-law-act-1996-context-shelley-day-sclater-christine-piper](https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780429242755-1/family-law-act-1996-context-shelley-day-sclater-christine-piper)
- Visser, M., & Van Lawick, J. (2021). *Group Therapy for High-Conflict Divorce: The 'No Kids in the Middle' Intervention Programme*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429023910>
- Weaver, J. M., & Schofield, T. J. (2015). Mediation and moderation of divorce effects on children's behavior problems. *Journal of family psychology*, 29(1), 39. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/fam0000043>
- Weaver, J. M., & Schofield, T. J. (2018). Mediation and moderation of divorce effects on children's behavior Problems. *Journal of Family Psychology*, 29, 39-48. <https://doi.org/10.1037/fam0000043>

ضمائم

برنامه آموزش برنامه روانشناختی به والدین کودکان طلاق در رابطه با آسیب های نوپدید اجتماعی

بخش ها	جلسات	اهداف کلی جلسات	تکالیف خانگی
(بخش اول) آموزش به خانواده ها در رابطه با آسیب های نوپدید اجتماعی	جلسه اول	فراهم کردن فضایی توام با آرامش و امنیت برای اعضای گروه؛ مشخص کردن یک چارچوب مشخص برای جلسات آتی، آموزش مهارت ها و سبک های فرزندپروری مثبت به والدین، انواع فرزندپروری و روشن کردن مزایا و معایب آن ها	سخنرانی، بحث و تبادل نظر، تکالیف تعاملی، پرسش و پاسخ، بحث آزاد در مورد مطالب ارائه شده، پرسش های خودارزیایی
	جلسه دوم	کمک به کودکان جهت درک و شناسایی احساسات خود و دیگران، آشنا کردن کودکان با مفهوم احساسات و احساسات اصلی و آشنایی با انواع شبکه های مجازی و ماهواره ای، آموزش درباره خودآگاهی، توانایی شناخت و آگاهی از خصوصیات، نقاط ضعف و قوت، خواسته ها، ترس و انزجار بحث شد. زیرا رشد خودآگاهی پیش شرط ضروری روابط اجتماعی و روابط بین فردی موثر و همدلانه است.	بررسی تکالیف جلسه قبل، پرسش های خودارزیایی، فعالیت در مورد نحوه ارزیابی مهارت های خودآگاهی، ارتباط موثر، مدیریت روابط و شناسایی نقاط قوت افراد
	جلسه سوم	توضیح مفهومی خانواده، و افزایش آگاهی و پذیرش کودکان نسبت به خاص بودن برخی از خانواده ها؛ کمک به کودکان جهت درک این مسئله که هر خانواده ای منحصر به فرد و خاص است؛ کمک به کودکان جهت درک و شناسایی ساختار خانواده خویش؛ فراهم کردن زمینه ای برای کودکان جهت این که در مورد خانواده خود بیشتر صحبت کنند. همچنین در این جلسه توانایی ارتباط موثر به افراد آموزش داده شد تا بتوانند کلامی و غیرکلامی و مناسب با فرهنگ، جامعه و موقعیت، خود را بیان کنند، آموزش این توانایی ها به آزمودنی ها کمک می کند بتوانند نظرها، عقاید، خواسته ها، نیازها و هیجان های خود را ابراز و به هنگام نیاز بتوانند از سایر اعضای خانواده درخواست کمک و راهنمایی کنند. مهارت تقاضای کمک و راهنمایی از سایر اعضای خانواده در مواقع ضروری از عوامل مهم یک رابطه سالم است	بررسی تکالیف جلسه قبل، انجام فعالیت در مورد چگونگی کسب مهارت های روابط بین فردی، گوش دادن فعال و مکالمه تعمیدی
	جلسه چهارم	کمک به کودکان جهت درک هر چه بیشتر مفهوم طلاق و عوارض شبکه های مجازی و ماهواره ای، و از بین بردن سوء تفاهماتی که آنها در این زمینه دارند؛ فراهم کردن فضایی امن و مطمئن برای اعضای گروه، تا آنها بتوانند احساسات خود را در رابطه با طلاق والدینشان با سایر اعضا در میان بگذارند؛ کمک به کودکان جهت شناسایی احساسات و واکنش هایی رایج، نسبت به طلاق والدین (واکنش هایی نظیر انکار، ترس از طرد شدن، احساس گناه و غمیگینی)	بررسی تکالیف جلسه قبل، نوشتن احساسات منفی که هفته قبل تجربه کرده اند،
	جلسه پنجم	آشنا ساختن اعضای گروه با مفاهیم مربوط به حل مسئله اجتماعی، تاکید بر این نکته که روش های متعدد جهت حل مسائل وجود دارد، پرداختن به ترکیب مهارت های حل مساله اجتماعی، کمک به کودکان در به کار بردن توانش های حل مساله در زندگی شخصی خود	مرور مهارت های فرا گرفته شده تاکنون به وسیله پرسش و و پاسخ به شرکت کنندگان
	جلسه ششم	تشویق کودکان به ایجاد راه حل های متعدد در مورد یک مشکل خاص؛ کمک به کودکان جهت ارزیابی میزان تناسب راه حل های ارائه شده، آموزش مهارت های تصمیم گیری خوب،	ارائه تکالیف جلسه قبل و ارائه بازخورد، فعالیت در مورد نحوه درست تصمیم گرفتن

	آشنایی با تصمیم گیری سه مرحله برای تصمیم گیری خوب، پیش بینی عواقب و تاثیر تصمیم گیری های خوب بر زندگی		
جلسه هفتم	به کار بردن مهارت های حل مسئله به منظور حل مسائل شخصی و مشکلات مربوط به طلاق، آموزش مهارت حل مساله، مراحل آن، نقش مهارت حل مساله در حل و فصل مسائل روزانه، آموزش این توانایی افراد را قادر می کند تا به طور موثرتری مسائل زندگی را حل کند. مسائل مهم زندگی و مدرسه چنان چه حل نشده باقی بمانند، استرس روانی ایجاد می کنند که به فشار جسمی و روانی و نارضایتی خانوادگی منجر می شود.		ارائه تکالیف جلسه قبل و ارائه بازخورد، فعالیت در مورد ایجاد مهارت های حل مساله
جلسه هشتم	آموزش به کودکان جهت درک تفاوت بین مشکلاتی که می توانند و مشکلاتی که نمی توانند حل کنند؛ کمک به کودکان جهت تشخیص بین آرزوها و باورها؛ تداوم کاربرد مهارت های حل مساله به منظور حل مسائل مربوط به طلاق، آموزش مهارت تفکر انتقادی و آموزش قاطعیت مراحل این مهارت ها، نقش پر اهمیت مهارت تفکر انتقادی و قاطعیت بر روابط زندگی خانوادگی		ارائه تکالیف جلسه قبل و ارائه بازخورد، انجام فعالیت در مورد نشست خانوادگی
جلسه نهم	تقویت و تحکیم مهارت های حل مساله اجتماعی کودکان، مروری بر مفهوم احساسات، پیامدهای هر احساس، مفهوم خانواده و مشکلات مربوط به طلاق، توانایی شناسایی و ابراز هیجانات، آگاهی از واژه های احساسی، دانش هیجانی، آموزش مهارت کنترل هیجان ها به منظور ارتقا سطح نیازهای بنیادی		سخنرانی، بحث و گفتگو، پرسش و پاسخ، مهارت های کنترل هیجانات و روش های مقابله با تنیدگی به ویژه هنگامی که فرد در موقعیت فشارزا قرار دارد

برنامه آموزش برنامه روانشناختی به کودکان طلاق در رابطه با آسیب های نوپدید اجتماعی

بخش‌ها	جلسات	اهداف کلی جلسات	تکالیف خانگی
(بخش دوم) آموزش خانواده‌ها در رابطه با کودکانشان در آسیب‌های نوپدید اجتماعی	جلسه دهم	افزایش توانایی کودکان جهت تشخیص و ابراز احساساتشان نسبت به والدین؛ بررسی بیشتر عواطف و احساسات کودکان نسبت به طلاق؛ کمک به کودکان جهت شناخت افکار و اعمال شان؛ کمک به کودکان جهت کاربرد مهارت‌های حل مساله به منظور حل مسائل مربوط به طلاق، آموزش مهارت‌های خودگردانی، خودکنترلی، استقلال و پر کردن اوقات فراغت به منظور ارتقا شایستگی	سخنرانی، بحث و گفتگو در گروه، پرسش و پاسخ، آموزش مهارت خودگردانی و تکنیک‌های مرتبط با آن
جلسه یازدهم	بررسی ادراکات و احساسات کودکان نسبت به مشکلاتی که در ارتباط با والدین شان دارند؛ کمک به کودکان جهت درک تغییرات ایجاد شده در خانواده؛ کاربرد مهارت‌های حل مسئله به منظور حل مسائل مربوط به طلاق، آموزش مهارت مقابله با استرس به منظور ارتقای خودمختاری و شایستگی خانوادگی، تعریفی از استرس و استرس‌زاهای زندگی توسط محقق، بیان پیامدهای استرس بر عملکرد افراد و آموزش آرمیدگی عضلانی	سخنرانی، بحث و گفتگو در گروه، پرسش و پاسخ، آموزش مهارت مقابله با استرس و تکنیک‌های آن	
جلسه دوازدهم	مرور و تحکیم مربوط به طلاق؛ بررسی بیشتر مشکلات مربوط به والد-کودک؛ زمینه‌سازی در کودکان برای فرا رسیدن پایان جلسات، بیان ضرورت آموختن آموزش مهارت‌ها، تعریف و روشن‌سازی مهارت‌ها و تاثیر آن بر زندگی	سخنرانی، بحث و تبادل نظر، تکالیف تعاملی، پرسش و پاسخ	

جلسه سیزدهم	تقویت عزت نفس کودکان نسبت به خودشان به عنوان افرادی منحصر به فرد و خاص؛ برجسته کردن تغییرات مثبتی که در نتیجه طلاق والدین در زندگی کودک ایجاد شده است، توضیح مفهوم و معیار عملکرد و جنبه های شناختی، رفتاری و هیجانی آن و تاثیر آن بر احساس ارزشمندی، تشریح روش های مناسبی که می توان به هنگام برآورده نشدن معیار درونی اتخاذ کرد (ارزیابی مجدد معیار، کسب مهارت های لازم برای تحقق معیار و استفاده از اسنادهای جزئی، غیرثابت و بیرونی به هنگام برآورده نشدن اتفاقی معیار)	سعی در استفاده صحیح ملاک ها، خودگویی های مثبت و اسنادهای مفید تا حد ممکن و یادداشت کردن آنها در صورت مواجه شدن با ناکامی (شکست)
جلسه چهاردهم	افزایش عزت نفس کودکان با تاکید بر نقاط قوت آنها در گروه؛ ایجاد آمادگی بیشتر در اعضای گروه مبتنی بر پایان یافتن جلسات گروهی، تعریف درک اجتماعی و توضیح رابطه آن با خودپنداره و عزت نفس، توضیح رابطه خودگویی با افکار، احساسات و رفتار، بیان روش تشخیص رخ دادن خودگویی، توضیح در مورد شیوه مقابله با خودگویی های منفی و روش های افزایش خودگویی مثبت (تفسیر متفاوت از وقایع و پاداش دادن به خود به خاطر این تفسیرها)	ذکر دو یا سه موقعیت که فرد در هفته آینده در مورد خود احساس بدی پیدا می کند، بیان خودگویی های منفی خود در آن موقعیت، توصیف احساسات بد ناشی از آن خودگویی ها، سعی در به کارگیری مهارت های یادگرفته شده در جلسه، پاداش دادن به خود در صورت موفقیت در به کار بستن این مهارت ها
جلسه پانزدهم	تاکید بر حمایت گروهی اعضا از یکدیگر علی رغم پایان یافتن جلسات به منظور تحکیم روابط بین آنها؛ پایان دادن به جلسات گروهی به نحو مطلوب	گرفتن بازخورد و پس آزمون

روش شناسی پژوهش متناسب با اهداف (محقق ساخته)

اهداف	روش پژوهش	جامعه آماری	نمونه گیری	ابزار گردآوری داده	ویژگی روانسنجی ابزار	روش تجزیه و تحلیل داده ها
طراحی پروتوکول آموزش روانشناختی به کودکان طلاق در رابطه با آسیب های نوپدید اجتماعی	کیفی - تحلیل مضمون - بنیادی	متخصصان دانشگاهی و والدین طلاق	روش: هدفمند و حجم نمونه: اصل اشباع	مصاحبه نیمه ساختاریافته و مبنای نظری و پیشینه پژوهش	دقت - موثق بودن؛ اعتبار در برابر روایی؛ قابلیت اعتماد در برابر پایایی؛ انتقال پذیری در برابر تعمیم پذیری (روایی خارجی)؛ تأیید پذیری در برابر عینیت؛	تحلیل مضمون (کدگذاری باز، محوری و انتخابی) با نرم افزار Maxqda
تعیین اثربخشی	کمی - کاربردی -	کودکان طلاق	روش: مرحله ای	پرسشنامه آسیب-	روایی: محتوایی	تحلیل

کوارینانس با استفاده از Spss- نرم افزار V23	و پایایی: ضریب آلفای کرونباخ	های نوپدید اجتماعی توسط رنج دوست (۱۳۹۸)	(خوشه ای تک مرحله ای و در دسترس) حجم نمونه: ۳۰ کودک طلاق	مراجعه کننده به مراکز مشاوره شهر بوکان	نیمه آزمایشی	پروتوکول آموزشی بر کاهش میزان استفاده از فناوری- های نوین ارتباطی و اطلاعاتی در کودکان طلاق
تحلیل کوارینانس با استفاده از Spss- نرم افزار V23	روایی: محتوایی و پایایی: ضریب آلفای کرونباخ	پرسشنامه آسیب- های نوپدید اجتماعی توسط رنج دوست (۱۳۹۸)	روش: مرحله ای (خوشه ای تک مرحله ای و در دسترس) حجم نمونه: ۳۰ کودک طلاق	کودکان طلاق مراجعه کننده به مراکز مشاوره شهر بوکان	کمی- کاربردی- نیمه آزمایشی	تعیین اثربخشی پروتوکول آموزشی بر کاهش انحرافات اجتماعی در کودکان طلاق
تحلیل کوارینانس با استفاده از Spss- نرم افزار V23	روایی: محتوایی و پایایی: ضریب آلفای کرونباخ	پرسشنامه آسیب- های نوپدید اجتماعی توسط رنج دوست (۱۳۹۸)	روش: مرحله ای (خوشه ای تک مرحله ای و در دسترس) حجم نمونه: ۳۰ کودک طلاق	کودکان طلاق مراجعه کننده به مراکز مشاوره شهر بوکان	کمی- کاربردی- نیمه آزمایشی	تعیین اثربخشی پروتوکول آموزشی بر کاهش رفتارهای پر خطر در کودکان طلاق